

РЕЦЕНЗІЯ

к.е.н., доцента кафедри туризму та готельно-ресторанного бізнесу Шевченка Олега Олександровича на дисертацію Григорчук Дарини Вікторівни «Управління розвитком туристичної індустрії України в умовах євроінтеграції», представленої на здобуття наукового ступеня доктора філософії (PhD) за спеціальністю 051 Економіка

Актуальність теми дисертаційної роботи. Актуальність теми управління розвитком туристичної індустрії України в умовах євроінтеграції декілька останніх років поспіль посідає одне з ключових місць в державній туристичній політиці. Так, підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, яка набула чинності у 2017 році, запровадження безвізового режиму для громадян України стали демонстрацією нового формату відносин між нашою країною та ЄС, які ґрунтуються на спільних інтересах створення сприятливого клімату для розвитку міжнародного туризму. Водночас на тлі повномасштабної російської військової агресії туристична індустрія в Україні є однією з найбільш постраждалих галузей під час війни. Однак, незважаючи на всю складність ситуації, індустрія туризму в Україні продовжує функціонувати. Вона пристосовується до нових реалій, знаходить нові рішення, закладає основу для майбутнього розвитку та працює над спільною метою. Прогнозується, що в повоєнному відновленні туристичної індустрії спостерігатимуться нові тенденції: зросте потреба в оздоровленні та відпочинку (відпочинок на морі, у горах, у лісі); активно розвиватиметься релаксаційний туризм, що сприятиме відновленню духу і тіла; будуть організовані екскурсії місцевими місцями; підвищиться інтерес до історії та національних традицій України.

Відзначимо, що процес відновлення туристичної індустрії в Україні вже розпочинається. Експерти відзначають необхідність активно просувати Україну та її туристичний потенціал, розвивати нові ініціативи та залучати до цього процесу міжнародних партнерів, що стає можливим в рамках євроінтеграційного курсу України.

Мету дисертаційної роботи досягнуто. Здійснено теоретико-методологічне обґрунтування науково-методичних та прикладних засад управління розвитком туристичної індустрії України в умовах євроінтеграції.

Зв'язок дисертації з науковими програмами, планами та темами. Дисертація виконана відповідно до тематики науково-дослідних робіт Київського національного університету технологій та дизайну за темою «Детермінанти трансформації економіки України в контексті реалізації цілей сталого розвитку (макро-, мезо-, мікрорівень)» (реєстраційний номер 0120U103028) та за темою «Цифрова економіка як передумова структурних, інтеграційних трансформацій вітчизняних бізнес-процесів в умовах глобалізації» (реєстраційний номер 0119U103116), в межах яких автором розроблено науково-методичний підхід щодо визначення сутнісних зв'язків і відносин між поняттями «туристична індустрія» та «туристична галузь», здійснено типізацію туристичного простору України на основі специфіки туристичних дестинацій, а також запропоновано графічну модель інноваційних рішень та надано практичні рекомендації щодо впровадження конкретних ІТ-новації в туристичній сфері.

Ступінь обґрунтованості й достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. У вступі чітко визначені мета, об'єкт і предмет дослідження, наукова новизна та практична значущість отриманих результатів.

Мета і завдання знайшли розв'язання у роботі на належному рівні, що дозволило дисертантці одержати низку нових результатів, що відображають особистий внесок автора. Практичне значення одержаних результатів підтверджено довідками про їх впровадження.

Основні теоретичні положення, висновки та пропозиції дисертації знайшли відображення у достатній кількості публікацій у наукових зарубіжних та фахових виданнях, а також у збірниках матеріалів наукових конференцій. Структура роботи відповідає меті і завданням дослідження.

Дослідження базуються на сучасній методологічній базі, а достовірність наукових результатів та обґрунтованість наведених автором висновків зумовлена вірно обраними методами наукового пізнання, зокрема, діалектичний та абстрактно-логічний – для теоретико-методологічних узагальнень, визначення

сутності розвитку туристичної індустрії в Україні з урахуванням специфіки його функціонування в умовах глобальних політичних викликів сучасності, визначення сутності розвитку туризму в Україні, формулювання відповідних висновків; порівняння - для аналізу фактичних статистичних даних звітного періоду та порівняння їх з показниками попередніх років; аналітичні групування - для встановлення зв'язків і залежностей між чинниками та ефективністю існуючих напрямків розвитку туризму, а також у рамках визначення критеріїв розвитку сталого туризму в умовах євроінтеграційного курсу України; моделювання – під час оцінювання розвитку туристичної індустрії України в умовах євроінтеграції та глобальних викликів сучасності.

Ознайомлення зі змістом дисертації Григорчук Д.В. дає підстави для визнання того, що теоретико-методологічні положення, практичні висновки і рекомендації, сформульовані дисертанткою, є достовірними.

Структура і зміст дисертаційної роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг роботи становить 210 сторінок друкованого тексту, з них обсяг основного тексту 166 сторінок. Матеріали дисертації містять 23 рисунки, 10 таблиць, бібліографічний список літературних джерел зі 129 найменувань.

Автором проведено аналіз та здійснено узагальнення філософських підходів до сутності та функціонування категорії «туризм». Здійснення аналізу філософських поглядів різних часів та географічних просторів надало підстави стверджувати, що розвиток туризму у контексті філософії передбачає постійний діалог різних етнічних культур та міжрелігійну взаємодію між ними з метою формування толерантної культури та попередження міжетнічних конфліктів в інтеграційних процесах, які відіграють чималу роль у глобалізаційному розвитку.

Дисертанткою встановлено, що існуючі визначення туризму можна об'єднати в дві групи – практичних (мають спеціалізований характер і стосуються окремих економічних, соціальних, правових та інших аспектів туризму) та концептуальних (охоплюють предмет в цілому, розкривають внутрішній зміст туризму) понять.

Автором проведено аналіз особливостей сучасного стану розвитку туристичної індустрії України, який засвідчив, що в останні роки відбулись істотні зміни в її розвитку та функціонуванні, що відображають соціальні, економічні та політичні перетворення в Україні. Туристична індустрія країни перебуває на стадії структурної перебудови, формування внутрішньогалузевих і зовнішньоекономічних зв'язків. Відбувається поліпшення туристичної інфраструктури, розвиток ринку праці та створення нової системи державного регулювання туристичної діяльності.

Григорчук Д.В. встановлено, що євроорієнтований розвиток туристичної індустрії в сучасних економічних умовах може бути забезпечено великою різноманітністю інноваційних рішень, починаючи перетвореннями в менеджменті та маркетинговій діяльності туроператорів та турагентів та закінчуючи диверсифікацією самого турпродукту та способами обслуговування споживачів. На цій основі в роботі удосконалено науковий підхід до визначення напрямків розвитку туристичної індустрії України, який, на відміну від наявних, представлено у вигляді графічної моделі інноваційних рішень у контексті євроінтеграційного розвитку, основними елементами якої є конкретні типи інноваційних рішень, специфічні характеристики туристичних послуг, рекомендовані напрямки діяльності та безпосередньо ІТ-новації в туристичній сфері, що дозволить досягти цілей євроінтеграційного розвитку туристичної індустрії України.

Автором здійснено аналіз зарубіжного досвіду повоєнного відновлення туристичної галузі, в ході якого встановлено, що міжнародний військовий конфлікт та повномасштабні війни несуть за собою різнобічні наслідки, в тому числі природнього, біологічного, технічного, економічного, соціального та управлінського характеру.

Дисертанткою сформовано та обґрунтовано платформу повоєнного відновлення та управління розвитком туристичної індустрії в умовах євроінтеграції. Головними векторами повоєнного відновлення туристичної індустрії встановлено якість і стандарти, розвиток навичок, маркетинг та брендинг, ринкову аналітику, а також логістику та інфраструктуру

Наукова новизна результатів дисертаційної роботи. На основі детального вивчення дисертації Григорчук Д.В. можна стверджувати, що дослідження містить системну сукупність наукових положень, висновків і рекомендацій, які відзначаються науковою новизною, і практичною цінністю, серед яких особливої уваги заслуговують наступні.

Так, зокрема, автором сформовано платформу повоєнного відновлення та управління розвитком туристичної індустрії в умовах євроінтеграції, яка базується на врахуванні взаємозв'язків між стійкістю та вразливістю туристичної галузі. Погоджуємося з позицією авторки, що це усуває прогалину в розумінні динаміки, пов'язаної з нелінійним розвитком туризму, що є результатом конфліктів за умови політичної нестабільності та може слугувати науковою базою для прийняття управлінських рішень.

Заслуговують на увагу удосконалені понятійно-категоріальний апарат управління розвитком туристичної індустрії шляхом надання авторського визначення сутності євроінтеграційної політики розвитку туристичної індустрії як комплексної діяльності кожної конкретної держави в галузі туризму як сфери єспільного життя, мета якої полягає у створенні законодавчих передумов та виконавчих ініціатив для здійснення інтеграції держави в ЄС шляхом приведення її у відповідність нормам, вимогам та стандартам Європейського Союзу, яке, на відміну від наявних підходів, враховує усі аспекти формування та реалізації євроінтеграційної політики розвитку, що надає можливість цілісно сформувати платформу цієї політики та програму її реалізації; понятійно-категоріальний апарат, який відображає сутнісні зв'язки і відносини шляхом визначення понять «туристична індустрія» та «туристична галузь», що на відміну від існуючих підходів, розмежовує ці два поняття за ознакою ролі в економіці та дозволяє розвинути систему управління розвитком туризму в Україні; науковий підхід до визначення напрямків розвитку туристичної індустрії України, який, на відміну від наявних, представлено у вигляді графічної моделі інноваційних рішень у контексті євроінтеграційного розвитку, основними елементами якої є конкретні типи інноваційних рішень, специфічні характеристики туристичних послуг, рекомендовані напрямки діяльності та безпосередньо ІТ-новації в туристичній сфері, що дозволить досягти цілей

євроінтеграційного розвитку туристичної індустрії України; науково-методичний підхід до економіко-математичного оцінювання ефективності управління розвитком туристичної індустрії, який, на відміну від попередніх наукових напрацювань, враховує умови євроінтеграції та глобальних викликів сучасності та побудований на основі критеріальної карти розвитку сталого туризму в умовах євроінтеграції, що дозволяє оцінити чинники, які формують той чи інший критерій та є основою розвитку сталого туризму в умовах євроінтеграційного курсу України.

Науково-практична значимість результатів дослідження. Теоретичне та практичне значення представленої дисертаційної роботи є беззаперечним. Результати дослідження, методичні й практичні рекомендації отримані в процесі виконання дисертації, підтверджено довідками про впровадження в роботу органів державного управління, асоціацій. Практична значимість одержаних результатів полягає в розробці науково-прикладних рекомендацій щодо вдосконалення управління розвитком туристичної індустрії України в умовах євроінтеграції. Основні теоретичні висновки та науково-практичні рекомендації використано в освітньому процесі Київського національного університету технологій та дизайну МОН України, зокрема, під час розроблення та викладання навчальної дисципліни «Міжнародна економіка».

Повнота викладу в публікаціях наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням. Наукові результати, представлені в роботі, отримано автором особисто. Із наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використовуються лише ті ідеї та положення, які є результатом особистої роботи здобувача, про що вказано в переліку наукових праць. Повнота викладу основних результатів дисертаційної роботи відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України щодо публікацій основного змісту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Дотримання норм академічної доброчесності. За результатами аналізу представлених матеріалів не встановлено фактів порушень академічної доброчесності. Григорчук Д.В. дотримувалася принципів академічної доброчесності та норм законодавства про авторське право, порушень яких, як і

академічного плагіату, не виявлено. У дисертації наявні посилання на відповідні джерела, зазначені у списку використаних джерел, визначено особистий внесок автора в опублікованих у співавторстві працях.

Зауваження до змісту й оформлення дисертаційної роботи. Визнаючи авторське прагнення до визначення власної позиції у дисертаційній роботі цілком досягнутим, водночас вважаю за необхідне відмітити певні дискусійні положення.

1. З нашої точки зору, у першому розділі занадто багато уваги приділено філософським аспектами сутності туризму і недостатньо розкрито зміст цього поняття з економічної точки зору.

2. Аналітичну інформацію в роботі доцільно було б представити у вигляді аналізу динаміки та структурного аналізу, оскільки подання наочних значень недостатньо повно характеризує стан і тенденції, оскільки не дає змоги здійснити порівняльний аналіз економічних явищ та процесів.

3. Окремі теоретичні положення, на які спирається зміст першого розділу, не знайшли свого логічного продовження у наступних двох розділах дисертаційної роботи, що ставить під сумнів доцільність їх викладення в тексті.

4. У пункті 3.2. дисертаційної роботи доцільно було б розширити дослідження в частині деталізації функціонування туристичної індустрії не тільки в умовах воєнного часу, але й післявоєнного її розвитку в контексті пропонованої в дисертаційній роботі платформи повоєнного відновлення та управління розвитком туристичної індустрії України в умовах євроінтеграції.

Водночас, зазначені дискусійні положення не знижують загальної позитивної оцінки дисертації Григорчук Д.В., а носять виключно рекомендаційний характер з метою кращого розуміння отриманих дисертанткою результатів дослідження.

Загальний висновок. Детальне ознайомлення з дисертаційною роботою дозволяє зробити висновок, що дослідження Григорчук Д.В. на тему «Управління розвитком туристичної індустрії України в умовах євроінтеграції» виконане з урахуванням актуальності теми. Дисертація є одноосібно виконаною кваліфікаційною працею, що містить нове розв'язання конкретного науково-практичного завдання.

Представлені наукові результати дисертаційної роботи, які пройшли експериментальну перевірку, прикладне впровадження, дозволяють дійти висновку, що дисертація Григорчук Дарини Вікторівни на тему «Управління розвитком туристичної індустрії України в умовах євроінтеграції» за своїм змістом, теоретичним обґрунтуванням, новизною наукових результатів є самостійною, завершеною науковою працею, яка за назвою, метою та завданнями, об'єктом та предметом, структурою дослідження, представленими науковими розробками відповідає паспорту спеціальності 051 Економіка, наукові публікації відповідають вимогам п. 11 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. №167) та може бути рекомендована для подання до розгляду та захисту у спеціалізованій вченій раді.

Рецензент,

доцент кафедри туризму та готельно-ресторанного бізнесу
Київського національного університету
технологій та дизайну,
кандидат економічних наук

Олег ШЕВЧЕНКО

